

Szegénység - Magyarország 2020?

A szegénység társadalmi probléma, a helyzet kezelése kiemelt társadalompolitikai kérdés. A helyzet megítélésében, úgy tűnik, konszenzus van, legalábbis a kommunikáció szintjén.

„... a magyar elnökségi félév alatt kezdődik el az Európa 2020 Stratégia megvalósítása, amely összetett társadalompolitikai célokat tartalmaz, szerves része a szegénység elleni küzdelem és az összetartozás erősítése is. A stratégia egyik kiemelt fontosságú, „zászlóshajó kezdeményezése” lesz a 2011-ben elfogadandó “Szegénység elleni platform” is. Ennek megfelelően az elnökség társadalompolitikai prioritásként határozta meg az olyan témákat, mint a romák problémáinak európai szintű kezelése, vagy a gyermekszegénység leküzdése. ... ennek a küzdelemnek a sikere, és nem ideológiai viták hoznák meg a valódi esélyegyenlőséget.” (A szegénység elleni küzdelem az elnökség prioritásai között, 2010. december 8., www.kormany.hu)

A valós helyzet azonban nincs összhangban a deklarált célokkal. Rövidesen vége lesz az elnökségnek és lassan ellehetetlenülnek azok a pár évvel ezelőtt elkezdett komplex programok, amelyek a szegénység kezelésében fontos szerepet játszanak.

2006-ban kezdődött – először kormányzati, később kormányzati és pályázati forrásokból – az első komplex lokális gyerekesély program a Nógrád megyei Szécsényi kistérségben. 2008-ban, az egy évvel azelőtt az országgyűlés által szinte egyhangúlag elfogadott Legyen jobb a gyermekeknek Nemzeti Stratégiához kapcsolódóan, uniós forrásokból indult el a gyerekesély programok országos kiterjesztésének előkészítése. 2009-ben ennek a munkának eredményeként vette kezdetét a Biztos Kezdet Gyerekházak országos hálózatának kialakítása, illetve 2010-ben öt újabb leghátrányosabb helyzetű kistérség indította el a saját szükségleteihez igazított lokális programot. Jelenleg további hat kistérség várja – immár hónapok óta - felkészítve és felkészülten a pályázati kiírást.

Az eddigi tapasztalatok a döntéshozók és szakemberek számára is bizonyítják, hogy ezeknek a – lehető legkorábbi életkorban kezdődő és a gyerekkori (0-18 év) fejlődést meghatározó intézményeket és szolgáltatásokat egyszerre célzó - programoknak létjogosultságuk van. A programok jelentős nemzetközi figyelmet is keltettek, a kísérletről szervezett konferencia eredményeként megjelent uniós jelentés példaként állította a magyarországi programokat a többi tagország számára.

„A program bebizonyította, hogy eredményes, és olyan fontos elemeket mutat fel, amelyek potenciálisan átültethetők nemcsak más magyarországi kistérségekbe, hanem az Európai Unió más országaiba is. A projekt erőssége az alulról építkezés, valamint az, hogy alkalmazkodik nemcsak a kistérség körülményeihez, hanem az egyes települések adott realitásához is, köszönhetően a szakpolitikai intézkedések helyi szintű megvalósításának, az érdekeltek bevonásának, a partnerségek kialakításának és minden érintett fél aktív részvételének.” (Jose Manuel Fresnoe: Gyermekek társadalmi integrációjának elősegítése hátrányos helyzetű vidéki térségekben – a Szécsényi kistérség, 2010. május, EU peer-review, szintézisjelentés, <http://www.peer-review-social-inclusion.eu/peer-reviews>)

A programok finanszírozása azonban megoldatlan. A Szécsényi Gyerekesély Programnak – a Norvég Finanszírozási Mechanizmustól nyert támogatási időszak 2011. áprilisi lezárásával –

bizonytalan a folytatása. A 2003-ban még modell-kísérletként elkezdett Biztos Kezdet Programnak, mely jelenleg csaknem 50 településen működik, ugyancsak nem látszanak a fenntarthatóságot és a további bővítést biztosító forrásai. Az ugyancsak európai forrásokból támogatott kistérségi komplex gyerekesély-programok fenntartása, illetve tervezett további kiterjesztése (a jelenlegi kormányzat 12 további kistérség bevonását tervezi ugyancsak uniós forrásokból) veszélybe került, lassan kifutunk a rendelkezésre álló időkeretből (2015-ben zárulnak a pályázati programok). A program módszertani háttérét biztosító szakmai hálózatok jövője szintén a pályázati rendszer átmenetei, a rövidebb-hosszabb finanszírozatlan időszakok miatt bizonytalan. Az a veszély fenyeget, hogy a pályázati működés logikájából adódóan, a több év alatt kiépített regionális koordinátori, szakértői és mentori hálózatok megszűnnek, a kistérségek módszertani háttér nélkül maradnak. A programok folytatásához mindent újra kell majd építeni, mindent újra kell kezdeni.

Kérdés, hogy hol és kikkel? Lehet-e megközelítőleg 350-400 ezer embert (a jelenlegi 12 kistérség, valamint a gyerekházzal rendelkező települések lakosainak száma), közülük körülbelül 80-100 ezer gyereket és családjaikat, velük foglalkozó intézményeket és szolgáltatásokat ismét megnyerni egy őket cserbenhagyó program számára? Hányszor lehet programot ígérni és projektlogikába belebukva félbeszakítani egy folyamatot? Nem kellene-e végre komolyan venni, hogy a szegénység elleni küzdelem hosszú és következetes beavatkozásokat, fejlesztéseket igényel? Nincs varázsvessző, amivel a probléma gyorsan kezelhető lenne. Az érintettek megrendszabályozásában kimerülő intézkedések sértik az alapvető emberi jogokat, alkalmatlanok a valós és tartós megoldásra és gyakran súlyosbítják a gyerekek helyzetét. Közgazdasági közhely, de mégis le kell írni: a gazdasági fellendülés még sehol nem oldotta meg automatikusan a szegénység kérdését.

Akkor miért is nem élünk a megkezdett programok nyújtotta lehetőséggel? Mi akadályozza meg, hogy a pályázati rendszer anomáliáit végre orvosolni lehessen? Miért nem kalkuláljuk mindennek az árát? A félbeszakított programok miatt kidobott pénzt? A programok értékéről nem is beszélve!

A kormányzat társadalompolitikai prioritásnak tekintett programjai költségvetési finanszírozás hiányában, a pályázati rendszernek kiszolgáltatva állnak. Ráadásul korlátok között, hiszen a pályázati rendszernek is csak a kormányzathoz kötődő elemei mozgósíthatóak, a magánszféra (non-profit és for-profit egyaránt) képviselői távolságtartók: szerintük itt kormányzati lépések szükségesek, a magánszférának legfeljebb kiegészítő szerepe lehet (de tapasztalataink szerint erre sem nagy a hajlandóság).

Ha ilyen jelentőségű társadalmi programokat kizárólag európai forrásokból és pályázati feltételek között lehet megvalósítani, akkor meg kell teremteni ennek a hosszú távú társadalompolitikai célokkal és fejlesztésekkel összhangban álló kereteit is.

MTA Gyermekprogram Iroda

További információk:

- „Legyen jobb a gyermekeknek” Nemzeti Stratégia, 2007-2032, www.gyerekmonitor.hu
- A Nemzeti Stratégiával összefüggő fejlemények az utóbbi években: Gyerekesélyek Magyarországon 2009, 2010, www.gyerekmonitor.hu
- A Biztos Kezdet Program, www.biztoskezdet.hu
- A szécsényi alkalmazási kísérlet, www.gyerekesely.hu
- Kistérségi kiterjesztés, www.gyerekesely.hu